

ƏDƏBİYYATŞÜNASLIQ

UOT.82.0; 82.09

MÜASİR AZƏRBAYCAN POEZİYASINDA «DƏDƏ QORQUD»
OBRAZ VƏ MOTİVLƏRİ ƏSASINDA POEMALAR

Y.N.İSMAYILOVA

*Bakı Dövlət Universiteti**yegane-n@mail.ru*

«Kitabi-Dədə Qorqud» eposunun müasir Azərbaycan şeirinə təsirinin öyrənilməsində «Dədə Qorqud» motivləri əsasında yazılmış poemalar xüsusi yer tutur. Azərbaycan poeziyasında «Kitabi-Dədə Qorqud» motivləri ilə bağlı poemaları iki qismə ayırmaq mümkündür:

Birincisi, eposla qismən (müəyyən elementlərlə) bağlı olan poemalar.

İkincisi, «Dədə Qorqud» motivləri üstündə yazılmış poemalar.

Birinci qismə aid poemalara çoxlu nümunələr gətirmək mümkündür. Bu əsərlər birbaşa «Dədə Qorqud» motivləri ilə əlaqədar deyildir. Həmin poemaların əksəriyyətində Dədə Qorqud obrazına, eposun digər qəhrəmanlarına, «Dədə Qorqud» deyimlərinə, bədii təsvir və ifadə vasitələrinə fraqmentar şəkildə (yəni yeri gəldikcə) rast gəlinir. Ümumiyyətlə, şairlərimiz, xüsusilə öz lirik qəhrəmanlarını tərənnüm edərkən igidlik simvolu kimi Salur Qazan, Beyrək, Qaraca Çoban kimi qəhrəmanların adlarına, eləcə də müdriklik simvolu kimi Dədə Qorqud adına tez-tez müraciət etmişlər. Lakin belə məqamlara əsaslanıb, həmin poemaları «Dədə Qorqud» mövzusunda yazılmış əsərlər hesab etmək olmaz.

İkinci qismə aid poemalara gəldikdə bunlar, əsasən, N.Xəzri, B.Səhənd, A.Abdullazadə, Z.Yaqub, N.Kəsəmənli, T.Elçin, R.Təhməzoğlu və s. kimi sənətkarların yaradıcılığını əhatə edir. Bu sənətkarların yazdığı poemalarda «Dədə Qorqud» eposunun obraz və ideyalarının müxtəlif bədii məzmun və formalarda təsviri ilə qarşılaşırıq.

Açar sözlər: «Kitabi-Dədə Qorqud», dastan, poema, Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi, qorqudşünaslıq, epos, araşdırıcı alimlər

«Kitabi-Dədə Qorqud» eposunun müasir Azərbaycan şeirinə təsirinin öyrənilməsində «Dədə Qorqud» motivləri əsasında yazılmış poemalar xüsusi yer tutur. Burada diqqəti cəlb edən mühüm bir nəzəri məsələ vardır. Bu, təkcə poeziyada deyil, ümumiyyətlə, müasir ədəbiyyatda «Dədə Qorqud» mövzusunun kiçik janrlardan böyük janrlara doğru inkişafı məsələsidir. Biz eyni prosesi «Dədə Qorqud» mövzusunda nəsrin inkişaf tarixini izləyərkən də müşahidə etdik. M.Rzaquluzadə yaradıcılığında silsilə hekayələri özündə birləşdirən povestlərdən başlanan «Qorqud» nəsrə Ə.Muğanlının və Anarın yaradıcılığında irihəcmli povestə, kinodastana çevrildi, K.Abdullanın yaradıcılığında isə epik

növün janr zirvəsinə - roman səviyyəsinə qalxdı. Eyni proses şeir sahəsində də müşahidə olunur. «Dədə Qorqud» notları müasir poeziyada kiçik şeirlər səviyyəsində ifadə olunmaqla qalmayıb, lirik növün də zirvəsinə - poema janrı səviyyəsinə qalxmışdır. Eyni prosesi «Dədə Qorqud» dramaturgiyası haqqında da demək olar. «Dədə Qorqud» motivləri əsasında dram növünün müxtəlif janrlarında kifayət sayda irihəcmli əsərlər yazılmış və tamaşaya qoyulmuşdur. Beləliklə, bədii düşüncənin bütün növlərində eyni prosesi - «Dədə Qorqud» motivlərinin kiçik janrlara sığmayıb, qlobal janrlara, monumental formalara doğru inkişaf dinamikasını müşahidə edirik. Bəs bunun səbəbi nədir? Yaxud bu məsələyə diqqət vermək nə dərəcədə lazımdır?

Əvvəlcə sonuncu sualdan başlamaq məqsəduyğundur. «Kitabi-Dədə Qorqud» müasir Azərbaycan ədəbiyyatında geniş yayılmış, çağdaş bədii düşüncənin dərinliklərinə nüfuz etmiş nəhəng mədəniyyət hadisəsidir. Müasir Azərbaycan ədəbiyyatını onsuz təsvür etmək mümkün deyildir. Bu ədəbiyyatı yaradan ən nəhəng simaların (yazıçı və şairlərin) əksəriyyəti «Dədə Qorqud»a köklənərək nə isə yazmış, yaxud öz əsərlərində bədii fiqurlar kimi onun obrazlar sistemindən istifadə etmişlər. «Dədə Qorqud» motivləri müasir Azərbaycan ədəbiyyatı ilə qoşa addımlamaqla yanaşı, onun inkişaf dinamikasına mütəmadi şəkildə təsir etmişdir. Bu yöndən yanaşdıqda ədəbiyyatımızda «Dədə Qorqud» motivlərinin kiçik janrlar və formalardan qlobal-monumental janr və formalara doğru sürətkin inkişafı diqqət tələb edən ciddi məsələdir.

İkinci sual isə birbaşa janr problemi ilə bağlıdır. Burada üç nəhəng janr hadisəsinin - eposun, romanın və poemanın əlaqələri diqqəti cəlb edir. «Kitabi-Dədə Qorqud» dastanı monumental folklor abidəsidir. Dastan folklor janrları içərisində həcmi və məzmunu etibarilə ən iri janrdır. «Kitabi-Dədə Qorqud»un milli tarixdə oynadığı rol onu «epos», yəni milli kitab, millətin, xalqın ana kitabı, şah əsəri, milli kimliyin epopeyası səviyyəsinə qaldırmışdır. «Dədə Qorqud» eposunun nəhəngliyi, möhtəşəmliyi heç də onun həcmi ilə yox, təmsil etdiyi etnosun tarixinin ağırlığını «öz çiyinləri» üzərində nə dərəcədə daşıya bilməsi ilə müəyyənləşir. Bu baxımdan, «Kitabi-Dədə Qorqud» dastanları bir epos kimi milli tariximizin başlanğıcını və bugününü əhatə etməsi ilə intəhasız mənə genişliyinə - fəvqəltutuma malik abidədir. İnsan və tarix, insan və onun taleyi bu eposun ümumbəşəri mahiyyətini müəyyənləşdirən ən başlıca keyfiyyətdir. Bu isə ən əsas və ən vacib nöqtədir. Akad. N.Paşayevanın düşüncələrinə görə, «söz sənətində İnsan amili... böyük rol oynayır və əslində, öz xalqından, onun mənəvi zənginliyindən, şanlı tarixindən, faciəli həyatından, azadlıq duyğularından söz açan yazıçı sənət əsərində möhtəşəm İNSAN obrazını yaradır. Bu obraz vasitəsilə o, dünyaya, gerçəkliyə, keçmişə və gələcəyə öz bədii-estetik münasibətini ifadə etmiş olur» (1, 4). «Qədim və müasir Azərbaycan ədəbiyyatının ən gözəl nümunələrində - bir bayatıda, yaxud böyük bir dastanda olsun, fərqi yoxdur - İnsana məhəbbət var. Bu humanist konsepsiya əsrlər boyu davam etmiş və əslində, Azərbaycan ədəbiyyatının başlıca məziyyətinə çevrilmişdir» (2, 209). «Bütün mövcudluğu ərzində İnsan öz təbiəti etibarilə gözəl-

liyə, zərifliyə, ahəngdarlığa meyl etmiş, onda dünyaya qarşı hissi-emosional münasibətlər inkişaf etmişdir» (1, 9).

«Kitabi-Dədə Qorqud» elə bir eposdur ki, onun «insan və tarix» konsepsiyası kiçik janrlarla tükənə bilməz. Yaxud kiçik janrlar onun nəhəng ideallarının qlobal və monumental inikası üçün yetərli deyildir. Qlobal mövzular - qlobal janrlar tələb edir. Bu cəhətdən roman və poema janrları, əslində, qədim dastan-epos janrının müasir dövrümüzdəki ekvivalentləridir. Hətta bir qədər də irəli gedib söyləyə bilərik ki, «Kitabi-Dədə Qorqud» «dünən» yox, «bu gün» yaransaydı o, dastan-epos kimi yox, məhz roman-epopeya, poema-epos kimi yaranardı.

Fikrimizin sübutu üçün qısaca da olsa, bu janrların monumentallığını şərtləndirən və onları eposa bağlayan poetik nöqtələrə diqqət verək. «Roman - yeni dövr ədəbiyyatında epik janrın böyük formasıdır. Onun ən ümumi cizgiləri insanın həyatın gedişatının mürəkkəb formalarında təsvir edilməsi, hadisələrdə iştirak edən bir sıra personajların taleyini əhatə edən süjet çoxxətlik, çoxsəslilik (polifoniya - Y.İ.) və bundan irəli gəlməklə başqa janrlara nisbətən böyük həcmdir (3, 328). Rus ədəbiyyatşünaslığında romanın müxtəlif tipləri müəyyənləşdirilmişdir: V.Kojinovda - hadisə romanı və psixoloji roman tipləri (4, 91), L.Çelkovada - tarixi, elmi-fantastik, hərbi, publisistik, macərə, detektiv və s. roman tipləri (5, 4), N.Leytesdə - birbaşa və dolayı təsvir üsulu ilə yaranan roman tipləri (6, 70), D.Zatonskidə - mərkəzdənqaçma və mərkəzəqaçma roman tipləri (7, 39) və s. Maraqlıdır ki, müasir ədəbiyyatda ən iri janr göstəricisi olan «roman» poetik tipologiyasına görə folklorla, eposla, yəni dastan janrı ilə əlaqədardır. Prof. M.Cəlal yazır ki, orta əsrlərdə, ümumiyyətlə, roman dillərində yazılan əsərlərə belə ad verirdilər. Sonralar bu ad, ancaq bədii əsərlərin böyük formasına verildi. Orta əsrlərdə şöhrət tapan romanlar əsasən cəngavərlərə həsr olunurdu (Ritsar romanları). Bu romanlarda igid, müstəsna cəngavərin sərgüzeşti və şöhrəti təsvir olunurdu» (8, 148).

Demək, roman janrı öz mənşəyi etibarilə orta əsrlər cəngavərlərindən bəhs edən dastandır. Bu cəhət onu tipoloji baxımdan «Kitabi-Dədə Qorqud»la yanaşı qoyur: orta əsrlər roman xalqlarının qəhrəmanlarından bəhs edən dastanlar «Roman» adlanmışdır. Həmçinin qədim və orta əsrlər oğuz xalqlarının qəhrəmanlarından bəhs edən dastanlar «Oğuznamə» adlanmışdır: «roman» janrı - roman xalqlarının milli eposu, «oğuznamə» janrı - oğuz xalqlarının milli eposudur. Bu cəhətdən «roman» və «oğuznamə» tipoloji baxımdan eynidir. Yəni qədim romanlar üçün «roman» nə rolubsa, qədim oğuzlar üçün də «oğuznamə» elə o demək olub. Bu nöqtə müasir Azərbaycan ədəbiyyatında «Dədə Qorqud» motivlərinin janr baxımından «böyüməsini», özünün dolğun ifadə formasını «roman» janrında tapmasını izah edir. «Kitabi-Dədə Qorqud» dastan-eposdur. Onun ideyalarının ədəbiyyatdakı dolğun təcəssümü özünə uyğun janr tələb edir. Bu janr romandır. Çünki roman janrının ruhunda, janr yaddaşında dastan-epos yaşayır. Bu cəhətdən Azərbaycan ədəbiyyatında «Dədə Qorqud» motivlərinin roman janrına qədər inkişaf etməsini «Kitabi-Dədə Qorqud» eposunun müasir ədəbiyyatımızda öz uyğun janrını «tapması», yaxud öz

doğma janrına «qovuşması» kimi izah etmək olar. Eyni cəhət «Dədə Qorqud» motivlərinin müasir Azərbaycan poeziyasında poema janrına doğru inkişafını da izah edir. «Kitabi-Dədə Qorqud»un janr poetikası ilə poema janrının poetikası arasında da tipoloji «qohumluq», «doğmalıq» var. L.Timofeyev yazır ki, «poema» - lירו-epik janrın böyük forması, süjet-təhkiyə quruluşuna malik şeir əsəri, şeirlə yazılmış povest, yaxud romandır (9, 286). Qədim yunan ədəbiyyatı ilə bağlı olan poema janrı da, əslində, öz kökləri etibarilə qəhrəmanlıq dastanı ilə bağlıdır. Prof. M.Cəlal yazır: «Poema, əslində, qəhrəmannamədir. Nadir şəxsiyyətin və ya nadir bir hadisənin yüksək pafos ilə tərənnümünə həsr olunan poemanın ədəbiyyat tarixi boyunca müxtəlif nümunələri olmuşdur» (8, 135). Beləliklə, poema janrı poetikası etibarilə qəhrəmannamə, yəni qəhrəmanın tərənnümüdür. Bu isə qəhrəmanlıq dastanının əsas keyfiyyətidir. Təsadüfi deyildir ki, «Kitabi-Dədə Qorqud»un janr göstəricisi olan «dastan» L.İ.Timofeyev və S.V.Turayev kimi məşhur ədəbiyyatşünasların tərtib etdikləri «Ədəbiyyatşünaslıq terminləri lüğəti»ndə öz tipologiyası baxımından «türk xalqlarının ədəbiyyatlarında mövcud olan təhkiyəli şeir, poema» kimi səciyyələndirilmişdir (10, 62). Bu cəhətdən «Dədə Qorqud» motivlərinin müasir poeziyada poema janrına doğru inkişafı təbii görünür. «Kitabi-Dədə Qorqud» eposu möhtəşəm milli ideyaların daşıyıcısı olan oğuz qəhrəmanlarını tərənnüm edir. Belə ideya və qəhrəmanlıq ruhunun müasir ədəbi düşüncəyə gətirilməsi özünə uyğun estetik forma - poema janrını tələb etmişdir.

Azərbaycan poeziyasında «Kitabi-Dədə Qorqud» motivləri ilə bağlı poemaları iki qismə ayırmaq mümkündür:

Birincisi, eposla qismən (müəyyən elementlərlə) bağlı olan poemalar.

İkincisi, «Dədə Qorqud» motivləri üstündə yazılmış poemalar.

Birinci qismə aid poemalara çoxlu nümunələr gətirmək mümkündür. Bu əsərlər birbaşa «Dədə Qorqud» motivləri ilə əlaqədar deyildir. Həmin poemaların əksəriyyətində Dədə Qorqud obrazına, eposun digər qəhrəmanlarına, «Dədə Qorqud» deyimlərinə, bədii təsvir və ifadə vasitələrinə fraqmentar şəkilə (yəni yeri gəldikcə) rast gəlinir. Ümumiyyətlə, şairlərimiz, xüsusilə öz lirik qəhrəmanlarını tərənnüm edərkən igidlik simvolu kimi Salur Qazan, Beyrək, Qaraca Çoban kimi qəhrəmanların adlarına, eləcə də müdriklik simvolu kimi Dədə Qorqud adına tez-tez müraciət etmişlər. Lakin belə məqamlara əsaslanıb, həmin poemaları «Dədə Qorqud» mövzusunda yazılmış əsərlər hesab etmək olmaz.

Məsələn, tədqiqatçı G.Babaxanova A.Şaiqin «Qoçpolad» poemasından danışarkən yazır ki, əsərin poetik strukturunu nəzərdən keçirdikdə burada ilk növbədə qəhrəmanlıq dastanlarımızın forma xüsusiyyətlərindən gen-bol istifadə ilə qarşılaşırıq. Maraqlıdır ki, poemada «Koroğlu» dastanı ilə yanaşı, «Dədə Qorqud» dastanının da həm məzmun, həm də poetik forma xüsusiyyətlərindən geniş istifadə edilmişdir (11, 109-110). Müəllif «Dədə Qorqud» dastanında «At işləməyə - ər öyünməz», Salur Qazanın söylədiyi «Su haqq didarın görmüşdür» kimi deyimlərlə bağlı motivlərin izlərini aşkarlayaraq, onları mü-

qayisəli təhlilə cəlb etmişdir (11, 110-113).

Yaxud B.Vahabzadənin müəllim-tələbə münasibətlərinin mənəvi meyarlarından bəhs edən «Qiymət» poemasında (1970) müəllim adının məsuliyyətindən danışılarkən göstərilir:

Mənə tapşırıldı şərəfli, çətin
Qiymət vermək kimi bir vəzifəni.
Özümdən soruram, bəs sən neylədin?
Gör necə aldılar özündən səni!
Niyə tapılmadı o qüdrət məndə,
Verim qiymətini, verim hər kəsin?
Saxsını almazla bir eyləyəndə,
Günahkar sərrafdır, almaz neyləsin?
Qorqud adamlara ad qoyanda da
Əməli düşündü,
Dəyəri gördü...
Güvənib Dədədən aldığı ada
Hər kəs o ad ilə ömrünü sürdü.
Mən verə bilmədim, ay Qorqud Dədə,
Doğru qiymətini burda hər kəsin (12, 524).

Göründüyü kimi, şair poemanın baş qəhrəmanı olan müəllimin mənəvi ağırlarının təsviri zamanı Dədə Qorqudun ad verməsi motivindən insana qiymət verməyin ideal nümunəsi kimi istifadə etmişdir. Halbuki poema mövzusu etibarilə heç bir halda «Kitabi-Dədə Qorqud» eposu ilə bağlı deyildir.

B.Vahabzadənin stalinizm repressiyalarının milli mənəviyyatda doğurduğu eybəcərliklərdən bəhs edən «İki qorxu» adlı poemasında (1988) da bir məqamda oxuyuruq:

De, hara sığışar, hara ey zaman,
Bu boyda təhqirə xalqın dözməsi -
Dədə Qorqud kimi dədəsi olan
Millətin özünə dədə gəzməsi (13, 568).

«Dədə Qorqud» motivlərindən bədii fiqurlar (təsvir və ifadə vasitəsi) kimi istifadəyə istiqlal şairi X.R.Uluturkün «Adımız, soyadımız» poemasında da rast gəlirik. Ad və soyadlarımızda yaşayan doğmalığ və yadlıq məsələlərinə bəhs edən poemada bir yerdə sənətkar Qorqud adını milli ruhun simvolları sırasında tərənnüm etmişdir:

Siz ey adı kimi, soyadı kimi
Bu doğma torpağa ögeyləşənlər!
Babək qılıncından, Qorqud sözündən
Üzeyir ruhundan uzaq düşənlər!
Dərdimiz təkə bir soyad olsaydı,
Mən, bəlkə, yazmazdım bu qəmli şeiri (14, 242).

Poemanın başqa bir yerində eposdakı adlar qəhrəmanlıq ruhunun ifadəsi kimi bəyan olunur:

Bayqurd, Bamsı Beyrək, Bahadur, Buraz...

Bunlar ər adları, ərən adları (14, 244).

Yaxud:

Gəlsin Dəli Domrul, Dəmirçioğlu

Hər bir hüceyrəsi tufanla dolu (14, 244-245).

Şair bu fonda Dədə Qorqudun advermə fəaliyyətini çox «zərif» şəkildə obrazlaşdırmışdır:

242 ad deyərəm mən,

Başına tac qoyub vətən gülündən.

Görünür, ad verən o Qorqud dədə

Ən zərif duyğular dərmək istəmiş (14, 248).

«Kitabi-Dədə Qorqud» mövzusunda yazılmış poemalara gəldikdə bunlar, əsasən, N.Xəzri, B.Səhənd, A.Abdullazadə, Z.Yaqub, N.Kəsəmənli, T.Elçin, R.Təhməzoğlu və s. kimi sənətkarların yaradıcılığını əhatə edir. Bu sənətkarların yazdığı poemalarda «Dədə Qorqud» eposunun obraz və ideyalarının müxtəlif bədii məzmun və formalarda təsviri ilə qarşılaşırıq. Həmin əsərlərdən növbəti məqalələrdə bəhs ediləcəkdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Paşayeva N. İnsan bədii tədqiqat obyektini kimi. Bakı: «XXI» - Yeni Nəşrlər Evi, 2003, 256 s.
2. Paşayeva N. Yeniləşən ədəbiyyatın yeni insanı. Bakı: «XXI» - Yeni Nəşrlər Evi, 2004, 223 s.
3. Кожин В.В. Очерк «Роман» / Словарь литературоведческих терминов. М.: Просвещение, 1974, с. 328-331
4. Кожин В.В. Происхождение романа. М.: Советский писатель, 1963.
5. Целкова Л.Н. Современный роман (размышления о жанровой своеобразии). М.: Знание, 1987, 64 с.
6. Лейтес Н.С. Роман как художественная система. П.: Пермский Государственный Университет, 1985, 79 с.
7. Затонский Д.В. Искусство романа и XX век. М.: Художественная литература, 1973, 535 с.
8. Сəlal M., Xəlilov P. Ədəbiyyatşünaslığın əsasları. Bakı: Maarif, 1972, 280 с.
9. Тимофеев Л. Очерк «Поэма» / Словарь литературоведческих терминов. М.: Просвещение, 1974, с. 286-287
10. Словарь литературоведческих терминов / Редакторы-составители Л.И.Тимофеев и С.В.Тураев. М.: Просвещение, 1974, 509 с.
11. Babaxanova G. Folklor janrları və poemalar // «Dədə Qorqud» jur., 2006, № 3, s. 108-112
12. Vahabzadə B. Əsərləri (1970-1979). 12 cilddə, IV c. Bakı: Elm, 2008, 662 s.
13. Vahabzadə B. Əsərləri (1980-1989). 12 cilddə, V c. Bakı: Elm, 2008, 584 s.
14. Rza X. Məndən başlanir vətən. Bakı: Yazıçı, 1988, 400 s.

ПОЭМЫ НА ОСНОВЕ ОБРАЗОВ И МОТИВОВ «ДЕДЕ КОРКУД» В СОВРЕМЕННОЙ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ПОЭЗИИ

Е.Н.ИСМАИЛОВА

РЕЗЮМЕ

В изучении влияния эпоса «Китаби-Деде Коркуд» на современный азербайджанский стих особое значение имеют поэмы, написанные на основе мотивов данного эпоса. В азербайджанской поэзии поэмы, связанные с мотивами «Китаби-Деде Коркуд», условно могут быть разделены на две категории:

1. поэмы, частично (определенными элементами) связанные с эпосом;
2. поэмы, написанные по мотивам эпоса.

Среди поэм первой категории можно привести множество примеров. Эти произведения непосредственно не связаны с мотивами «Деде Коркуд». В большинстве этих поэм образ Деде Коркуда, другие герои дастана, средства художественного повествования, описания и выразительности встречаются лишь фрагментарно. Вообще, азербайджанские поэты, воспевая своих лирических героев, часто обращались к именам героев дастана: Салар Казан, Бейрек, Гараджа Чобан как символы храбрости, Деде Коркуд как символ мудрости. Однако считать эти поэмы произведениями, написанными на тему «Деде Коркуд», лишь на основании таких фактов неправомерно.

Во вторую категорию входят поэмы, написанные такими мастерами слова, как Н.Хазри, Б.Саханд, А.Абдуллазаде, З.Ягуб, Н.Кесеменли, Т.Эльчин, Р.Тахмазоглы. В этих поэмах идеи и образы эпоса «Деде Коркуд» даются в разных формах и с разным художественным содержанием.

Ключевые слова: «Китаби-Деде Горгуд», дастан, поэма история, азербайджанская литература, этнография, эпос, ученые-исследователи.

THE POEMS ON THE BASIS OF THE CHARACTERS AND MOTIVES OF “DEDE GORGUD” IN MODERN AZERBAIJANI POETRY

Y.N.ISMAYILOVA

SUMMARY

The poems written upon the motives of the epos “Kitabi-Dede Gorgud” are of great significance for study of the influence of this epos on the modern Azerbaijani verse. In Azerbaijani poetry the poems connected with the motives of “Kitabi-Dede Gorgud” can be conditionally divided into two categories:

1. the poems partly (by some elements) connected with the epos;
2. the poems written upon the motives of the epos.

There are a lot of examples among the poems of the first category. These works aren't directly connected with the motives of “Dede Gorgud”. In most of these poems the character of Dede Gorgud, the other heroes, means of artistic narrative, description and expressiveness occur just fragmentally. In general, Azerbaijanian poets berhyming their lyric heroes often appealed to the names of the heroes of the dastan: Salur Kazan, Beyrek, Garaja Choban as symbols of courage, Dede Gorgud as a symbol of wisdom. Yet, one can't consider these poems to be the works written on the theme of “Dede Gorgud” only because of such facts.

The poems of the second category were written by such skilled reciters as N.Khazri, B.Sahand, A.Abdullazada, Z.Yagub, N.Kesemenli, T.Elchin, R.Tahmazoglu. The ideas and characters of the epos “Dede Gorgud” are given in these poems in different forms and artistic content.

Key words: Kitabi-Dede Gorgud, poem, history of Azerbaijani literature, ethnography, epic, scholars and researchers.